

طبری

بقلم: روزبه

طبری یکی از فحول بزرگان ایران و از بزرگترین مورخین اسلام است و چون در تحقیقات و تبعات تاریخی و ادبی که از چندی قبل در ایران رواج یافته غالباً اشاره باسم و تألیفات او میشود لهذا بی مناسبت ندیدیم مختصری از ترجمه احوال او را از کتابهای مختلف التقاط کرده و برای اطلاع کسانی که اسم طبری را در مقالات تاریخی میخوانند و خود او را نمی شناسند برای درج در مجله آینده بفرستیم .

ابوجعفر محمد بن جریر طبری مورخ شهر در سنه ۲۲۴ هجری در زمان خلافت الواثق بالله نهمین خلیفه عباسی متولد شده و مولدش شهر آمل از بلاد طبرستان میباشد . طبری در سن پانزده سالگی برای تحصیل بدار العلم بغداد رفته و در آنجا مدتی در صحبت علماء و دانشمندان بزرگ عصر باقی ماند و غالباً در مجالس درس آنها حضور یافته از افادات و تدریسات آنها استفاده میکرد . پس از اتمام دوره تحصیلی طبری برای توسعه معلومات خود بمسافرت و سیاحت پرداخته و در عرض چند سال سوریه و فلسطین و مصر و آسیای صغیر و بین النهرین و ایران و قسمتی از هندوستان را سیاحت کرده و عجایب هر ممالکتی را بچشم خویش دید و برگزینة معلومات خود مبلغی افزود .

طبری بعد از مراجعت از سیاحتهای سابق الذکر در شهر بغداد اقامت گزید و بقیه عمر خویش را به تألیف و تدوین کتب تاریخی گذراند . در ایندوره به تدریس و تعلیم نیز اشتغال داشت و تا زمان مرگش هیچگاه اطراف او از شاگردان خالی نمی ماند . معروف است که طبری تا چهل سال روزی چهل صفحه کتاب مینوشته - این مسئله بدون تردید اغراق

و خالی از حقیقت است زیرا فقط تحریر ۵۸۰۰۰۰۰ ورق از قوه انسانی خارج است تا چه رسد به تألیف و تحریر هر دو ! ولی در عین حال باید این نکته را دانست که طبری جدیدیت و استقامت فوق العاده داشته و یکی از فعالترین نویسندگان است . تألیفات مهم او یکی تفسیر کبیر قرآن است ، دیگری کتاب تاریخ الرسل و الملوك که اولین تاریخی است که بزبان عربی نوشته شده . میگویند هر يك از این کتابها دارای سی هزار صفحه بوده ولی چون تلامذه او بعلت حجم و بزرگی آنها از عهدۀ تحریر و آموختن آنها برنمیامده اند طبری برای تسهیل کار ایشان آنها را مختصر کرده و هر يك را بقدر عشر حجم اولیه آن تلخیص نمود - صحت و سقم این حرف را کسی نمیتواند ثابت کند ولی میتوانیم احتمال بدهیم که مطالب « تاریخ الرسل و الملوك » خیلی بیش از آنچه فعلا در دست است بوده چنانچه از بعضی قسمتهای خود کتاب هم تلخیص و اختصار آن مشهود میگردد .

طبری تفسیر خود را پیش از تاریخ الرسل نوشته است و از حیث مقام ادبی و فصاحت تحریری نیز اولی بر دومی مزیت دارد : تفسیر مزبور تا اوایل قرن ششم چندان معروف نبوده و علت آنهم بزرگی حجم آن بوده است ولی بعدها که یکی از فضلا آنرا منخص و مختصر نمود بر شهرت و رواج آن افزوده و نسخ بسیاری از آن منتشر گردید : يك نسخه خطی کامل از این تألیف بززرگ در کتابخانه سلطنتی قاهره هنوز موجود است .

تاریخ الرسل و الملوك يك سلسله تاریخ عمومی است از ابتدای تکوین تا سنه ۳۰۲ هجری و این کتاب یکمترتبه در لایدن در ۷۲۵۰۰ صفحه بطبع رسیده است و هر يك صفحه مطبوعه مطابق با دو صفحه اصل میباشد . طبری ضمیمه راجع به مؤلفات و شرح احوال خود به تاریخ مزبور افزوده و مختصری از این ضمیمه نیز با نسخه منظمه لایدن طبع

گردیده است (نسخه خطی این ضمیمه در موزه انگلستان British Museum محفوظ مییابد)

طبری در عصر خودش خیلی معروف و سرشناس بوده و اهل فضل و هنر احترام خاص باو میگذاشته اند و مخصوصاً شاگردانش که تا درجه پرستش باو محبت و احترام داشته اند - کتابهایش در زمان حیات خودش رواج و شهرت بسیار یافته و همه کس با نظر تمعید و تحسین به آنها مینگریسته است چنانکه یکی از معاصرین او گفته است «من حاضر م مسافرتی بچین کنم و بتوانم کتابی مانند تفسیر کبیر بنویسم» طبری در انتخاب احادیث و روایات و درجه صحت و اعتبار آنها دقت و کتجکاوئی زیاد میکرده و مخصوصاً وقایع و اتفاقات مهم را با جزئیات کامل شرح داده و این خود بر قیمت و اهمیت کتابهای او مبالغی افزوده است . شهرت و اهمیتی را که تألیفات طبری در زمان خود مؤلف و در قرون بعد احراز کرده است از کثرت نسخه‌ی که از آنها انتشار یافته است میتوان استنباط نمود چنانکه از تاریخ او بیست جلد در کتابخانه عزیز از خلفای فاطمی مصر (در نصف اخیر قرن چهارم) وجود داشته و وقتی صلاح الدین ایوبی در سنه ۵۸۹ مصر را تصرف نمود ۱۲۰۰ جلد آن فقط در کتابخانه سلطنتی آنجا بوده است - با وجود اینکه نسخه متعدده که از تاریخ طبری انتشار داشته انقلابات و حوادث در مشرق چنان صدمات و لطماتی وارد ساخته است که امروز يك نسخه کامل (مثل اصل) از آن کتاب در هیچ جایافت نمیشود و نسخه طبع لیدن هم از روی نسخه های ناقص طبع شده است . در قرون بعد تصرفها و تغییراتی در تاریخ طبری حادث شد و گاهی با حذف بعضی قسمتها و اشعار و گاهی با اضافه بعضی زوائد منتشر گردید - بعلاوه بعدها ضمیمه های بسیاری نیز بتاریخ مزبور نوشتند منجمله فرقانی (که ضمیمه او فعلا معدوم است) و حمدانی (که يك قسمت از ضمیمه او در کتابخانه پاریس موجود است) - ادیب کردوی

تاریخ طبری را خلاصه کرده و ضمیمه عبارت از تاریخ عرب و وقایع از سنه ۳۰۲ تا ۳۹۵ هجری را بر آن افزوده است - ابن مسکویه تجارب الامم خود را که تاریخی از ابتدای خلقت تا سنه ۳۶۹ هجری است شبیه به طبری نوشته و چنانچه از اغلب قسمتهای آن معلوم میگردد مأخذ او همان تاریخ طبری بوده و از روی آن نوشته است . در سنه ۳۵۲ بلعمی وزیر منصور اول ششمین سلطان سامانی تاریخ طبری را بفارسی ترجمه کرد ولی قصص و افسانههای زیادی با آن مخلوط نمود - ابن اثیر متوفی سنه ۶۳۰ نیز تاریخ طبری را تلخیص و مختصر نموده ضمیمه تاریخی تا سنه ۶۲۰ بر آن افزود .

نویسندگان بعد از طبری در عین آنکه بمنابع و مأخذ دیگر هم دسترس داشته اند غالباً همان تاریخ طبری را مأخذ اصلی خود قرار داده و مندرجات آنرا حجت دانسته اند .
طبری در سنه ۳۱۰ در زمان خلافت مقتدر هیجدهمین خلیفه عباسی مقارن سلطنت نصر ابن احمد سامانی پادشاه ایران در بغداد وفات یافته است .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اخبار ادبی

از محمود خان ملك الشعرا

بید بنان دست فشانی کنند ❁❁ فاخترگان قافیه خوانی کنند
تود بنان وقت نسیم سحر ❁❁ بر سر ما نقل فشانی کنند
بر روش باد شمال ابرها ❁❁ هر طرفی پیل دوانی کنند
رقبه که سرهای کدوبن بیاغ ❁❁ برتن و بردوش گرانی کنند
سرو بنان شاد تن و شاد خوار
از پس هفتاد جوانی کنند ❁❁